

# De Bildt 30 Juni 1842

## Tekst en uitleg van een brief

Mr. Daniël Jacob van Ewijck van Oostbroek en de Bildt, zoals hij zich voluit noemde, werd in 1786 te Utrecht geboren, waar hij ook zijn studies aan de universiteit voltooide. Na diverse andere belangrijke posten te hebben vervuld, werd hij in 1839 gouverneur van Noord-Holland. Hij was sedert 1831 ambachtsheer van De Bildt, de laatste die nog over enkele gezagsrechten beschikte. De grondwet van 1848 maakte daaraan een einde. Ofschoon hij, voor zover wij weten, niet dikwijls in De Bildt kwam - hij zal daarvoor ook weinig tijd hebben gehad - moet hij toch een soort gehecht zijn geweest aan het dorp of aan de heerlijkheid, die voor zijn voorouders zo veel meer inhoud had gehad. Daarvoor hebben wij meer dan een aanwijzing: Veelzeggend is het feit, dat hij bij de dorpskerk een grafkelder liet metselen, waarin hij in 1858 zijn stoffelijk overschot heeft laten bijzetten. Verder blijkt duidelijk zijn belangstelling voor het landgoed Oostbroek<sup>1)</sup> en het lijdt geen twijfel of hij heeft de aankoop ervan ernstig overwogen toen de erfgenamen van Matthijs Ooster, de laatste eigenaar, tot een openbare veiling hadden besloten. Burgemeestersecretaris P. A. Muntendam,<sup>2)</sup> die de ambachtsheer trouw op de hoogte hield van wat er in De Bildt omging - meestal had dit niet veel om 't lijf - schreef hem op 7 februari 1842,<sup>3)</sup> dat Oostbroek binnenkort in publieke veiling zou komen. Van Ewijck vroeg hem om uitvoerige informatie en om een specificatie van inkomsten en lasten. Muntendam verstrekte deze gegevens bij brief van 6 maart.<sup>4)</sup> Ook stuurde hij hem op 26 mei<sup>5)</sup> de veilingcatalogus toe.<sup>6)</sup> Maar Van Ewijck heeft er toch van afgezien voordat de verkoping op 29 juni plaats vond. De volgende dag al schrijft zijn zwager Swellengrebel uit Utrecht hem in een uitvoerige brief hoe de veiling is afgelopen. Dat deze berichten Van Ewijck ter harte gingen blijkt wel hieruit, dat hij Swellengrebels brief heeft bewaard. Ofschoon feitelijk van zuiver particuliere aard, maakt de brief deel uit van het heerlijkheidsarchief „Oostbroek en de Bildt”, waarvoor deze Van Ewijck, blijkens de talrijke daarin aanwezige stukken uit zijn tijd, veel zorg en belangstelling moet hebben gehad.

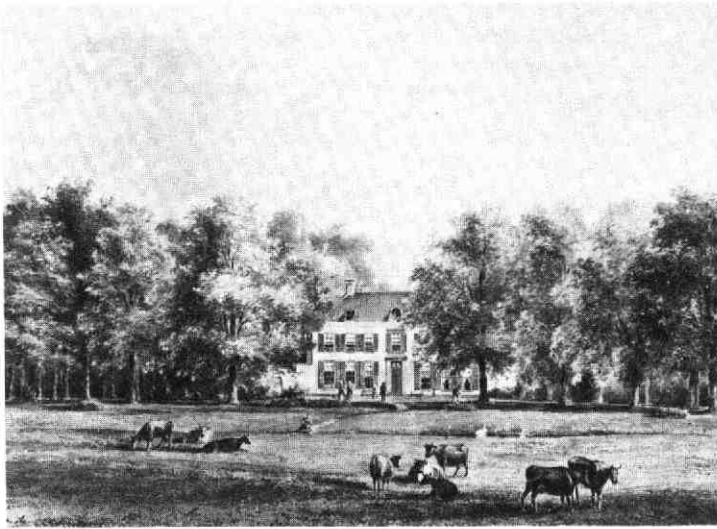
Swellengrebels brief,<sup>7)</sup> waarvan de tekst straks in extenso volgt, bevat vrij uitvoerige mededelingen over de veiling van Oostbroek, die zonder nadere toelichting onduidelijk blijven voor hen die met de toenmalige situatie niet bekend zijn. In het bijzonder betreft dit de boerderijen. Zo wordt geschreven over de *heerenplaats* - dat is het huis „Oostbroek” zelf - met de *daaraan naast liggende boerderij*, die door de heer *Suurmont* - lees Suermond - wordt gekocht. Dit is de boerderij van Oostbroek, die enkele jaren geleden moest verdwijnen voor de aanleg van rijksweg 28. Alleen het bakhuis mocht blijven staan. Dit heeft een



1. Mr. Daniël Jacob van Ewijck van Oostbroek en de Bildt (1786-1858). Foto Universiteitsmuseum naar Portrettenverzameling P.U.G.

woonfunctie gekregen en is, met Oostbroek zelf, in 1978 eigendom geworden van het Utrechts Landschap. In de brief wordt twijfel uitgesproken of Suermond een en ander wel had gekocht om het zelf te bewonen. Later blijkt dat hij maar als tussenpersoon is opgetreden. Huis en boerderij worden overgeschreven ten name van Abraham de Haan Pzn te Amsterdam, aan wie Oostbroek de volgende 40 jaar zou toebehoren.<sup>8)</sup> Twee andere boerderijen worden gekocht door F. H. Spengler. Hij was sedert 1839 eigenaar en bewoner van het huis „Koelenberg of Het Klooster”, op de plaats waar vroeger Vrouwenklooster had gestaan en waar in het laatste decennium van de 19de eeuw het Meteorologisch Instituut zou worden gevestigd. Spengler werd in 1844 burgemeester en secretaris van De Bildt, welke functies hij tot zijn dood in 1865 heeft vervuld.

Van de twee boerderijen die op de veiling door Spengler worden gekocht en die dus bij die gelegenheid van „Oostbroek” naar „Koelenberg” overgingen, stond een aan de Westzijde van de Bunnikseweg, tegenover de Jacobssteeg. In haar plaats is later, iets Noordelijker, de boerderij gebouwd die de naam „Bureveld 2” draagt,<sup>9)</sup> nu bebouwd wordt door mevrouw Floor-van



2.

*Kort voor de veiling van 29 juni 1842 hebben de Erven van Matthijs Ooster ter herinnering door P. J. Lutgers (1808-1874) 7 aquarellen laten maken van het huis „Oostbroek“ en zijn naaste omgeving. Zij berusten thans in de topografische atlas van het rijksarchief te Utrecht. Een dezer aquarellen is hier afgebeeld. Foto rijksarchief Utrecht.*

der Vlist en genummerd is Bunnikseweg 10. De andere boerderij die Spengler kocht, stond in de uiterste Oosthoek van het tegenwoordige Kloosterpark (hoek Emmalaan-Oude Bunnikseweg). Zij zal omstreeks 1900 zijn afgebroken ten behoeve van de villabouw. Met de „Hr. van Rhijnauwen“ wordt bedoeld Jhr. J. C. W. Strick van Linschoten. De „Hr. v. d. Capellen“ is G. A. G. Ph. Baron van der Capellen, de toenmalige eigenaar en bewoner van de buitenplaats „Vollenhove“, oud-minister en oud-gouverneur-generaal, die in 1848 op „Vollenhove“ is overleden. De „Hr. Both Hendrikse“ is de Utrechtse advocaat Mr. W. J. Both Hendriksen, die sedert 1807 eigenaar was van de buitenplaats „Sandwijck“, gelegen naast en ten Westen van de hiervoor genoemde bezitting van Spengler. Behalve „Sandwijck“ was ook het fraaie, van omstreeks 1650 daterende huis op de hoek Janskerkhof-Drift, thans genummerd Janskerkhof 13, eigendom van Both Hendriksen. Hij had 2 dochters, van wie de oudste, Hendrika Johanna, trouwde met Prof. Dr. H. J. Royaards, hoogleraar in de theologie te Utrecht. Zij overleed reeds in 1832, op 28-jarige leeftijd. Toen Both Hendriksen in 1853 stierf, erfde zijn kleinzoon Mr. Herman Royaards het huis aan het Janskerkhof. De andere dochter Both Hendriksen, Elisabeth Charlotte, trouwde met Mr. C. W. J. Baron van Boetzelaer. Zij erfde „Sandwijck“ van haar vader, dat via haar aan de Van Boetzelaers kwam, die het tot 1963 hebben bezeten.

De schrijver van de brief was de toen 76-jarige Mr. Johan Gerard Swellengrebel, die in Utrecht belangrijke functies heeft vervuld, zoals officier van justitie bij de rechtbank, dijkgraaf van het hoogheemraadschap De Lekdijk Benedendams en curator van de universiteit. Hij was getrouwd met Anna Henriëtte van Ewijck, de 11 jaar oudere zuster van Mr. Daniël Jacob van Ewijck, aan wie de brief is gericht.<sup>10)</sup> Het echtpaar Swellengrebel-Van Ewijck kreeg 8 kinderen, 2 zoons en 6 dochters, van wie de in 1810 ge-

boren en naar haar moeder genoemde Anna Henriëtte in Utrecht grote bekendheid heeft verworven als eerste „besturende zuster“ van het Diakonessenhuis, welke functie zij van 1844 tot haar dood in 1874 heeft vervuld. „Huize Henriëtte Swellengrebel“ is naar haar vernoemd. Haar jongere zuster Sara Florisa is haar als besturende zuster opgevolgd en heeft haar werk nog 7 jaar voortgezet.

De oudste dochter van Swellengrebel, Sara Maria, geboren in 1803, trouwde in 1836 met de boven al genoemde professor Royaards, die, zoals wij zagen, in 1832 weduwnaar was geworden. Zij bewoonden, althans in het zomerseizoen, de in de brief genoemde buitenplaats „Meijenhagen“ aan de Noordzijde van de Groenekansweg in De Bilt. Het huis stond recht tegenover de Hessenweg en is in 1955 afgebroken. De eerste jaren van hun huwelijk hebben het echtpaar Royaards-Swellengrebel veel verdriet en teleurstelling gebracht. Hun advertentie in de Utrechtse Courant<sup>11)</sup> met de volgende tekst spreekt boekdelen. „*Ons teedergeliefst jongste kind, Anna Henriëtte, werd ons hedenavond, in den jeugdigen leeftijd van ruim dertien maanden, door den dood ontnomen. God geve ons verdubbelde kracht, om bij de telkens herhaalde verliezen, kinderlijk in Zijnen wil te berusten. Meijenhagen bij de Bildt, 1 Sept. 1841.*“ Vier maanden later, op 10 januari 1842, werd Godfried Johan geboren, die bijna een half jaar oud was toen zijn grootvader de brief aan Van Ewijck schreef.<sup>12)</sup> Godfried mocht volwassen worden, evenals zijn 2 broers, die nog na hem op „Meijenhagen“ zijn geboren. Hij werd later secretaris van de Raad van State. Royaards heeft „Meijenhagen“ steeds als huurder met zijn gezin bewoond. Eigenaar ervan was Jhr. H. van den Bosch, die zelf op „Jagtlust“ woonde, het huidige gemeentehuis van De Bilt.<sup>13)</sup> Eerst toen Van den Bosch in 1882 was overleden, heeft mevrouw Royaards, die al sedert 1854 weduwe was, „Meijenhagen“ van de erven Van den Bosch gekocht. Zij is in 1891 overleden.



3. Mr. Johan Gerard Swellengrebel (1766-1854), auteur van de hierbij afgedrukte brief van 30 juni 1842 aan zijn zwager Van Ewijck.  
Foto Universiteitsmuseum naar Portrettenverzameling P.U.G.

Swellengrebel schrijft in zijn brief over „de kinderen van zuster Sara“. Nu kwam hij uit een gezin met louter jongens, 5 in getal, die allen, in navolging van hun vader, jurist werden. Met „zuster Sara“ zal hij dan ook wel zijn schoonzuster Sara Benjamina van Ewijck bedoeld hebben, die getrouwd was met Jhr. Jacob Eduard de Mey van Alkemade. Hun kinderen, waarover Swellengrebel wat onduidelijk schrijft, lieten zich wat moeilijk traceren. Elizaë was de 20-jarige dochter uit een vorig huwelijk van De Mey. Hier volgt dan nu de tekst van Swellengrebels brief aan zijn zwager mr. D. J. van Ewijck van Oostbroek en de Bilt.

P. H. Damsté

De Bildt 30 Juni 1842.

Amicissime!

Gij zult natuurlijk wel verlangen te weten den afloop der veiling, die gisteren van Oostbroek c.a. heeft plaats gehad. - Ik kwam gisteren middag te laat uit de Stad, en na den eeten werd ik door het een en ander opgehouden, om U reeds toen te schrijven, maar wil het nu geen dag meer uitstellen. Mogelijk is het U door anderen reeds bekend geworden, doch het kon

ook zijn, neen, en dus melde ik. Dat alle goederen te zamen, hofsteden, los land en tienden daaronder begrepen, verkocht zijn voor f 152.425, —. Hiervan is de Heerenplaats met de daaraan naastliggende boerderij (die n.m. welke wij in het voorbij wandelen over een steenen brug naast eene vaart zagen liggen, waarvan het daarbij behoorend land in de wandelingen van Oostbroek ligt)<sup>14)</sup> voor f 95.600, — aan den Hr. Suurmunt. Men twijfelt of deze het echter gekocht heeft om het zelf te bewoonen, maar eer om het voor rentgevend goed te houden. - De Hofstede over den weg liggende, gelijk mede, die, welke vlak bij de Bildt ligt, door den eigenaar van 't Klooster, den Hr. Sprengler, de eene hofstee voor f 8.075, —, de andere voor f 15.900, —. Verder eenig los land door een boer, door den Hr. van Rhijnauwen en den Hr. v. d. Capellen. - De tienden door de H.H. Both Hendrikse, van Rhijnauwen, enz. - Over 't algemeen rekent men 't wel verkocht. De Hr. Ooster had er in der tijd zoo veel niet voor gegeven. Doch door deskundigen wierd alles te zamen toch geschat op f 150.000, —. Indien de Heereplaats wat meer aan den weg had gelegen, en het land zoo broekig niet was, zouden er denkelijk veel meer liefhebbers geweest zijn. De 2 hofsteden door den Hr. Spengler gekocht, zijn duur betaald, doch het interesseert dezen Heer, als naast daarbij liggende, veel deze 2 plaatsen in eigendom te hebben. Welligt hebt Gij door Uwe betrekkingen met den Hr. Suermont nog beter gelegenheid om de plannen te weten te komen, welke deze Hr. met den koop van Oostbroek heeft, dan ik die kan te weten komen. Provisioneel gaat gen. Hr. naar London, en ik heb hooren spreken, dat hij in den aanstaanden winter naar Italië zou gaan. -

Wij alhier in ons burgerhuisje in het Dorp de Bildt, zijn bij aanhoudendheid zeer te vrede, en het bevalt hoe langer hoe meer.<sup>15)</sup> Nu treffen wij ook een bij uitnemendheid aangenaam weêr. De boekweit staat overheerlijk.<sup>16)</sup> Wij denken hedenmiddag eene tour te doen naar Hilversum om de kinderen van zuster Sara te bezoeken. Vandaar zijn ze bij ons met de nieuw aangekomene Louise en Alexander niet geweest. - Maar ik denk als zuster S. er weer eens komt, of haar dochter Elize, zij alsdan nog eens bij ons zullen komen. -

Op Meijenhagen hebben ze eenigen tijd gesukkeld met de Minnen.<sup>17)</sup> De eerste Min was ziek geworden, en er kwam eene Noodmin; de eerste had haar zag verloren, en er kwam geen herstel. Toen zou er eene nieuwe min komen uit Gelderland, doch deze wierd ook ziek en kon niet komen. Gelukkig is er nu eene uit de buurt bij het Huis Ter Heide<sup>18)</sup> gekomen, waarmede het perfect gelukt. Godfried was door al het haspelen ook eenigzints ongesteld geraakt, doch is nu weer geheel wel: Alleen heeft het goede kind, dat er anders dik en vet uitziet, veel daauwworm. - Ik hoor Gij hebt thans den jongsten Hr. v. Heusden bij U als Commis in de plaats van den Hr. D'Engelbronner?

Alle alhier verzoeken mij U hunne hartelijke groete; zoo als ik U verzoek die met de mijne mede te doen aan Uwe lieve kinderen en aan onze Hansje, van wel-

4.

De buitenplaats „Meijenhagen“ te De Bilt, gedurende een groot gedeelte van de 19e eeuw bewoond geweest door Prof. Dr. H. J. Royaards en gezin.

Foto gemeente-archief Utrecht naar een oude prentbriefkaart.



De Bilt

Villa Meijenhagen

ke wij hopen eerlang wel iets te zullen vernemen. Dat de oudste der H.H. Ameshoff, t.t. J. G. S. Louis, aan eene beroerte overleden is, zal u wel bekend zijn.

Hoog Edel Gestreng Heere den Heere Mr. van Ewijck van de Bildt Gouverneur van Noord-Holland te

Haarlem

#### Noten:

- <sup>1)</sup> Het huis „Oostbroek“ staat op de plaats van de Benedictijner abdij van die naam, die omstreeks 1100 is gesticht en in 1580 op een eigenmachtige manier door of vanwege de stad Utrecht is afgebroken.
- <sup>2)</sup> Pieter Anthony Muntendam was sedert 1821 gemeentesecretaris en sinds 1823 schout - van 1825 af burgemeester geheten - van De Bilt. In 1843 nam hij om gezondheidsredenen uit beide functies ontslag.
- <sup>3)</sup> Rijksarchief Utrecht (RAU), archief van de heerlijkheid Oostbroek en de Bilt c.s. (OB), 2.
- <sup>4)</sup> Zie noot 3.
- <sup>5)</sup> Zie noot 3.
- <sup>6)</sup> RAU, OB, 32.
- <sup>7)</sup> Zie noot 3.
- <sup>8)</sup> Kadaster gemeente De Bilt.
- <sup>9)</sup> De naam Buurveld of Bureveld komt al in de 14de eeuw voor ter aanduiding van het agrarische gebied ten Zuiden van Vrouwenklooster (KNMI). Wanneer in 1893 „Koelenberg of Het Klooster“ wordt verkocht door de toenmalige eigenaar G. H. L. Baron van Boetzelaer, behoren tot deze bezitting 3 boerderijen met de naam „Bureveld“, respectievelijk genummerd 1, 2 en 3. Bureveld 1 is dan de boerderij ten Zuiden van „Koelenberg“, thans bewoond door de chirurg Dr. W. Algie; Bureveld 2 is de boerderij aan de Bunnikseweg, die nu ook nog zo heet, en Bureveld 3 was de boerderij in de Oosthoek van het huidige Kloosterpark, afgebroken omstreeks 1900.
- <sup>10)</sup> Nederland's Patriciaat, 52e jaargang, 1966.
- <sup>11)</sup> Utrechtsche Provinciale en Stadscourant, 3 september 1841, pagina 3, kolom 3.
- <sup>12)</sup> Nederland's Patriciaat, 50e jaargang, 1964.
- <sup>13)</sup> Kadaster gemeente De Bilt.

- <sup>14)</sup> Swellengrebel is hier abuis en haalt kennelijk 2 boerderijen door elkaar. De dichtst bij „Oostbroek“ liggende boerderij werd inderdaad samen met de „heerenplaats“ door Suermond - d. i. Abraham de Haan - gekocht. De topografische toevoeging tussen haakjes slaat echter op een heel andere boerderij. De 2 zwagers zijn blijkbaar „Oostbroek“ omgewandeld, zijn de brug in de Bisschopsweg over de Biltse Grift gepasseerd en zagen toen aan hun linkerhand een boerderij „naast eene vaart“ liggen. Evenwel, deze boerderij - die gelukkig nog bestaat - behoort niet tot „Oostbroek“ en heeft dit nooit gedaan, maar tot „Vollenhove“. Het „daarbij behoorend land“ lag en ligt ook niet „in de wandelingen van Oostbroek“, maar aan de andere oever van de Biltse Grift.
- <sup>15)</sup> Waar Swellengrebel in De Bilt woonde is niet duidelijk geworden. In het bevolkingsregister, dat met 1840 aanvangt, komt hij niet voor. Waarschijnlijk verbleef hij alleen 's zomers in De Bilt.
- <sup>16)</sup> De Bilt was eertijds rijk aan boekweitvelden. Daarvan is niets meer over.
- <sup>17)</sup> Het was toentertijd onder de goeude stand niet gebruikelijk dat een moeder zelf haar kind voedde. Daarvoor werd dan een voedster of min gehuurd.
- <sup>18)</sup> Voor het Huis ter Heide, zie Maandblad Oud-Utrecht, Augustus 1971, pag. 62 e.v.

---

## VERZOEK

---

Zijn er wellicht lezers van het Maandblad „Oud-Utrecht“ in het bezit van foto's of andersoortige afbeeldingen van het Sportterrein-Moerkoert, die ik zou mogen lenen ter illustratie van een eventueel artikel in het jaarboek 1983? Genoemd sportterrein was gelegen achter het Wilhelminapark in de jaren rond 1900. Het gemeente-archief heeft alleen een aantal foto's van de feesten, die in 1898 (inhuldiging van H.M. Koningin Wilhelmina) op het sportterrein zijn gehouden.

Mr. P. H. Damsté  
Winklerlaan 365, flat 01-16, 3571 KE Utrecht  
telefoon 030-71 11 79